

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ ЗЛОЧИНАМ
У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ СИНТЕТИЧНИХ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ
SOME PROBLEMS NORMATIVE LAW REGULATION OF CRIMINAL INVESTIGATION
OF CRIMES OF ILLICIT SYNTHETIC DRUGS**

Ноздрін Д.О.,

*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності ФПФКМ
Одеського державного університету внутрішніх справ,
майор міліції*

Стаття присвячена висвітленню проблеми нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів. На підставі аналізу практичної діяльності, результатів особистого дослідження автор пропонує власне бачення проблематики нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку даному виду злочинів.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, підрозділи карного розшуку, синтетичні наркотичні засоби.

Стаття посвящена освещению проблемы нормативно-правового регулирования противодействия подразделений уголовного розыска преступлениям в сфере незаконного оборота синтетических наркотических средств. На основании анализа практической деятельности, результатов личного исследования автор предлагает собственное видение проблематики нормативно-правового регулирования противодействия подразделений уголовного розыска данному виду преступлений.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, подразделения уголовного розыска, синтетические наркотические средства.

The article sets out the problem of regulation against sub Criminal Investigation crime in the trafficking of synthetic drugs. Based on the analysis of practice, the results of personal research by the author offers his own vision of the problems of regulation against sub Criminal Investigation this type of crime.

Key words: operatively-search activity, criminal investigation units, synthetic drugs.

Постановка проблеми. Проблема сучасного стану нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів визначається тим, що кількість скоєних злочинів із року в рік збільшується, а професійний підхід до боротьби з цим видом злочинів не вдосконалюється. У той же час проблема нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку даному виду злочинів залишається невирішеною. На підставі проведеного нами аналізу, вивчення та узагальнення матеріалів оперативно-розшукової практики оперативних підрозділів карного розшуку у протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів та аналітичного огляду наукових джерел, безсумнівно актуальність, на наш погляд, має поліпшення ефективності зазначеного напрямку роботи, шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання цієї діяльності.

Стан дослідження. Окремі питання нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів досліджувалися в роботах фахівців у галузях оперативно-розшукової діяльності, криміналістики та кримінального процесу. Так, значний внесок у дослідження їх окремих аспектів зробили С.В. Албул, К.В. Антонов, М.Л. Грібов, О.М. Джужа, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, А.В. Іщенко, А.П. Кіцул, Я.Ю. Кондратьєв, В.С. Кузьмічов, Б.Є. Лук'янчиков, Д.И. Никифорчук, М.А. Погорельский, Ю.Г. Пономаренко, В.П. Сапальов, О.М. Стрільців, Р.В. Тарасенко, М.С. Шинкаренко та інші науковці.

Адже, **метою** нашої статті ми вбачаємо обґрунтування необхідності вдосконалення нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів, розробка конкретних пропозицій щодо оптимізації нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку даному виду злочинів. Аналіз діяльності підрозділів карного розшуку у протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів передбачає оцінку розстановки сил і засобів, а також обсягу й результативності проведених заходів у цьому напрямку, оцінку впливу запланованих і проведених заходів на рівень, динаміку та структуру даного виду злочинності на території обслуговування. З цією метою здійснюється аналіз якості нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Правова регламентація оперативно-розшукової діяльності в нашій державі відбулася завдяки введенню в дію Закону України «Про міліцію» від 1 січня 1991 року. Міліція отримала право здійснювати гласні та негласні оперативно-розшукові заходи, вести профілактичний, криміналістичний та оперативний обліки правопорушників, а також застосовувати технічні засоби в боротьбі зі злочинністю. Крім цього, тільки у ст. 101, 103 КПК України раніше згадувалося про право проведення оперативно-розшукових заходів органами дізнання, але ці норми не розкривали суті правової основи оперативно-розшукової діяльності. З прийняттям Верховною Радою України 18 лю-

того 1992 року Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ця державно-правова форма боротьби зі злочинністю отримала своє нормативне закріплення та правову регламентацію. Після прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», законодавець, засновуючись на думках вчених про необхідність створення правового механізму боротьби зі злочинністю, видав ряд законодавчих актів, що конкретизують права, обов'язки оперативних підрозділів і підстави проведення оперативно-розшукових заходів, що забезпечило, у свою чергу, створення правової основи оперативно-розшукової діяльності.

Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» покликаний реалізувати й гарантувати проголошені конституційні принципи. У ньому закріплюється, що оперативно-розшукова діяльність засновується на принципах верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини.

Нами проводилося опитування працівників оперативних підрозділів щодо існуючих недоліків Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Зокрема, серед таких було визначено: відсутність переліку оперативно-розшукових заходів (69% респондентів); неповну визначеність завдань відносно запобігання та розкриття злочинів (64% респондентів); недостатній перелік прав оперативних підрозділів (47% респондентів). Про необхідність реформування правової основи оперативно-розшукової діяльності йдеться в багатьох працях сучасних науковців. Аналітичний огляд наукових праць та систематизація існуючих наукових підходів дозволяє узагальнено виділити проблеми нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності, на яких акцентують увагу науковці та практики: відсутність у законі багатьох ключових понять та їх визначень, що використовуються в теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності; необхідність розширення підстав для проведення ОРД; відсутність переліку оперативно-розшукових заходів та розкриття їх змісту; доцільність якісного перегляду та врегулювання питань організації взаємодії між суб'єктами ОРД правові проблеми, пов'язані з провадженням за оперативно-розшуковими справами та низка інших проблемних питань. Крім цього, враховуючи, що діяльність оперативних підрозділів органів внутрішніх справ з протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів, базується безпосередньо на спеціальних принципах ОРД, відсутність закріплення таких принципів у чинному законі, на нашу думку, в значній мірі збіднює правову основу для такої діяльності. Відзначимо, що вказаний недолік відсутній в оперативно-розшуковому законодавстві деяких країн СНД, де прямо закріплені такі принципи як наступальність, поєднання гласних і негласних методів роботи, конспіративність тощо [1, 2].

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», одним з суб'єктів оперативно-розшукової діяльності є оперативні підрозділи органів внутрішніх справ. До них відносяться й підрозділи карного розшуку, на які, крім інших, покладені завдання й щодо протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Правову основу діяльності підрозділів карного розшуку на сьогодні складають Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, Закони України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про прокуратуру», Укази Президента України «Про затвердження положення про Міністерство внутрішніх справ України», «Про додержання прав люди-

ни під час проведення оперативно-технічних заходів», Постанова Кабінету Міністрів України № 770 від 06.05.2000 року «Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» та інші нормативно-правові акти. Всі вони певною мірою регламентують основні, ґрунтовні засади та напрями оперативно-розшукової діяльності підрозділів карного розшуку, в тому числі щодо протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів.

У свою чергу, оперативно-розшукова діяльність підрозділів карного розшуку МВС України регламентована низкою відомчих та міжвідомчих нормативних актів, зокрема Наказом МВС України від 26.12.2011 р. № 941 «Про зміни в структурі кримінальної міліції апарату Міністерства: наказ МВС України» [2, 4], Положенням про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України, Інструкцією з організації діяльності органів досудового слідства в системі МВС України та взаємодії їх з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ України в розкритті та розслідуванні злочинів [3, 11], Інструкцією з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляду в суді [4, 9] та багатьма іншими. Зрозуміло, що на сьогодні у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України більшість вказаних нормативних актів потребують перегляду та доопрацювання. Саме на це орієнтовані положення Плану заходів Міністерства внутрішніх справ, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України, затвердженого Наказом МВС України від 08.08.2012 р. № 685 [5, 10].

На наш погляд, певною мірою окремі аспекти діяльності підрозділів карного розшуку щодо протидії злочинам повинні орієнтуватися й на положення нормативних актів інших державних органів – Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (Постанови Пленуму з питань тлумачення положень чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства, окремих напрямів оперативно-розшукової діяльності), наприклад – «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства», «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями», накази Генеральної прокуратури України (з питань забезпечення законності під час здійснення ОРД) – «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» тощо. Слід зазначити, що вказані акти ми не відносимо безпосередньо до нормативної бази, що регламентує діяльність підрозділів карного розшуку з протидії злочинам (зокрема, у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів), але дотримання та врахування їх положень, безсумнівно, сприятимуть забезпеченню законності під час такої діяльності.

У свою чергу, питання організації діяльності органів внутрішніх справ з розкриття злочинів регламентуються відповідним Положенням про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України, затвердженим наказом МВС України від 24 вересня 2010 р. № 456 [6, 14]. Чинне Положення детально регламентує поняття розкриття злочинів; встановлює напрями взаємодії органів і підрозділів ОВС під час розкриття злочинів; закріплює основні завдання підрозділів і служб органів внутрішніх справ у розкритті злочинів; конкретизує питання щодо організації узагальнення та використання інформації про осіб, події і факти, які можуть сприяти розкриттю злочинів; викладає організаційні основи діяльності ГУМВС, УМВС, міськрайлінорганів щодо розкриття

злочинів; встановлює систему контролю за розкриттям злочинів тощо. Однак, доводиться констатувати, що цей документ має дещо абстрактний характер і не враховує групові особливості тих чи інших видів злочинів, регіональні аспекти їх вчинення, наприклад не містить окремої регламентації питань організації і тактики протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів. На сьогодні ці питання здебільшого вирішуються на рівні наукових розробок, методичних вказівок та оглядів. Враховуючи означене, вважаємо, що існує нагальна необхідність у вдосконаленні відомчої нормативно-правової бази з регламентації питань організації і тактики протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів» [7, 4].

На жаль, чисельні пропозиції щодо цього спрямовані на вирішення нагальних потреб окремих напрямів оперативно-розшукової діяльності чи на розв'язання правових проблем діяльності окремих оперативних підрозділів. Безумовно, загострення наукової уваги в конкретних напрямках з точки зору ґносеологічного підходу також необхідне. Але, на нашу думку, першочерговим у вирішенні будь-яких проблем у цій сфері має бути шлях комплексного з'ясування питань правової регламентації оперативно-розшукової діяльності в цілому з урахуванням існуючої взаємопов'язаності явищ і процесів, що відбуваються під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Ми погоджуємося в тому, що оптимальне правове регулювання оперативно-розшукової діяльності буде у разі усвідомлення законодавцем необхідності прийняття окремих односуб'єктних законів, що регулюють багатосторонню діяльність правоохоронних органів, зокрема й ОРД. Такий підхід обумовлюється вимогами часу про необхідність пристосування норм права до потреб практики, так як при цьому унеможливується відомча плутанина відповідних норм при чіткому розумінні конкретизованих і нормованих прав і обов'язків відповідних суб'єктів оперативно-розшукової діяльності. В іншому випадку виникає питання про необхідність у врегулюванні єдиним законом розвідувальної та контррозвідувальної діяльності відповідних органів і оперативно-розшукової діяльності ОВС, зважаючи на принципову різницю згаданих видів діяльності. Існування багато суб'єктного закону також потребує додаткового визначення нормативно-правового статусу відповідних органів, а разом з тим і існування відповідних законів, до яких також входять норми оперативно-розшукового характеру, що також ускладнює користування законом.

Варіантом комплексного вирішення проблем правового регулювання ОРД може вважатися прийняття загально-

го для всіх правоохоронних органів кодифікованого акту, який би відповідними впорядкованими нормами: закріпив перелік оперативно-розшукових заходів, що відповідають завданням ОРД та положенням нового Кримінального процесуального кодексу України; окреслив побудову оперативно-розшукового процесу, що охоплює відповідні завдання, структуру та стадії; визначив підстави та умови здійснення окремих оперативно-розшукових заходів, а також оперативно-розшукового процесу в цілому, означивши тим самим шлях легалізації оперативно-розшукових даних; визначив координуючий орган у сфері ОРД, порядок взаємодії оперативно-розшукових підрозділів різних відомств між собою, а також з іншими державними органами; визначив повноваження посадових осіб – суб'єктів ОРД [8, 7].

Ми поділяємо погляди сучасних науковців, що можливим є варіант прийняття відомчого, оперативно-розшукового кодексу, який би став результатом систематизації норм узагальненого Закону «Про оперативно-розшукову діяльність»; норм, що визначають статус оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України; положень відомчих нормативних актів, що регламентують організацію і тактику ОРД відповідних оперативних підрозділів. Як справедливо, на наш погляд, зазначає В.О. Біляєв, мова фактично йде про можливість та доцільність розроблення оперативно-розшукового кодексу [9, 57]. За нашим переконанням, існування єдиного закону, який би гармонійно поєднував положення Закону України «Про міліцію» з положеннями Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», чинного закону «Про оперативно-розшукову діяльність», звісно з виправленням існуючих недоліків, а також урахуванням сучасних ґрунтовних наукових напрацювань і рекомендацій, певним чином відповідає сучасним вимогам практики протидії злочинності.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене щодо нормативно-правового регулювання протидії підрозділів карного розшуку злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів, зауважимо, що існування такого узагальненого закону про оперативно-розшукову діяльність, разом із тим не виключає й додаткової відомчої регламентації окремих, конкретизованих питань ОРД, в залежності, наприклад, від змін оперативної стратегічної ситуації в державі, специфіки окремих видів злочинів чи певних регіонів функціонування органів внутрішніх справ тощо. Ми вважаємо, що саме у цьому сенсі, можливим є розроблення відомчих нормативних актів з питань протидії злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 19. 11. 2012 р. № 3412-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про зміни в структурі кримінальної міліції апарату Міністерства : наказ МВС України від 26.12.2011 № 941.
3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового слідства в системі МВС України та взаємодії їх з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ України в розкритті та розслідуванні злочинів [Текст] : наказ МВС України від 20. 02. 2006 р. № 160.
4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді [Текст] : наказ МВС України від 07. 09. 2005 р. № 777.
5. План заходів Міністерства внутрішніх справ, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України : Наказ МВС України від 08.08.2012 р. № 685.
6. Про затвердження Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 24. 09. 2010 р. № 456. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2010 року № 2140-р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/nreg?2140-2010%F0> – Електрон. дан. (1 файл). – [Назва з екрану].
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2010 № 1808-р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/nreg?1808-2010-%F0> – Електрон. дан. (1 файл). – [Назва з екрану].
9. Біляєв В. О. Правові проблеми пошуку оперативної інформації [Текст] / В. О. Біляєв // Науковий вісник Юридичної академії МВС України. – 2003. – № 1. – С. 55 – 61.